

PRAXISE mõttehommik

**Eesti kõrghariduspoliitika: julge
või juhuslik?**

Eve Mägi

Kõrgharidusmaastik on avardunud, kas kõigi jaoks?

- Eestis on üliõpilaste arv võrreldes 1993/94. õppeaastaga kasvanud 2,7 korda
- Eesti gümnasistidest edasiõppijate hulk kõrgkoolis 65% (2008/09. õ.a.)
- Rahvusvahelised eksperdid on Eestit esile tõstnud e-õppe ja distantõppe arendamises

Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015 ja võrdväärased kõrgharidusvõimalused

- Õiglase juurdepääsu tagamine. “Kõigile võimekatele õppuritele luuakse võimalus kõrgkooli pääsemiseks – sõltumata nende elukohast, majandusoludest või erivajadustest. Riigi/avaliku sektori ülesanne on õiglase juurdepääsu tagamine, kus ainsaks valikukriteeriumiks võimekus ning valmisolek hariduse omandamiseks.” (Lähtekoht)
- “Eesmärgiks on: saavutada aastaks 2008 ühe üliõpilase kohta OECD maade keskmisega võrreldav rahastamise tase (avalik ja erarahastamine), säilitades ühtlasi ligipääsu kõrgharidusele OECD riikidega võrreldavas mahus.” (Tegevussuund 4)
- “Üliõpilaste sotsiaal-majanduslikku olukorra analüüsi põhjal töötatakse välja meetmed, mis kindlustavad õppuritele võrdsed võimalused ligipääsuks kõrgharidusele.”

Võrdväärased võimalused kõrghariduses

- Õpingute edukas läbimine ja nominaalaja perioodil lõpetamine
- Üliõpilaste elamistingimused ja töömustrid
- Eelnev haridustee
- Geograafiline ligipääs
- Täiskasvanute ja ebatraditsiooniliste õppijate võimalused
- Kõrgkooli sisseastumismõõded
- Nõustamine varasemates haridusastmetes ja kõrghariduse omandamise ajal

Haridusvõimaluste võrdväarsuse teema kontekst

- 2007.a Euroopa haridusministrite kohtumisel tõsteti haridusvõimaluste võrdväarsuse teema eraldi kõrghariduspoliitika keskpunkti
- Teema kontekst on ühelt poolt maailmavaateline küsimus sotsiaalse õigluse kontekstis
- Samas on Eesti puhul tegemist meie väikese riigi strateegilise arengu- ja tulevikuküsimusega.

Miks on kõrgharidusvõimaluse võrdväärsus oluline?

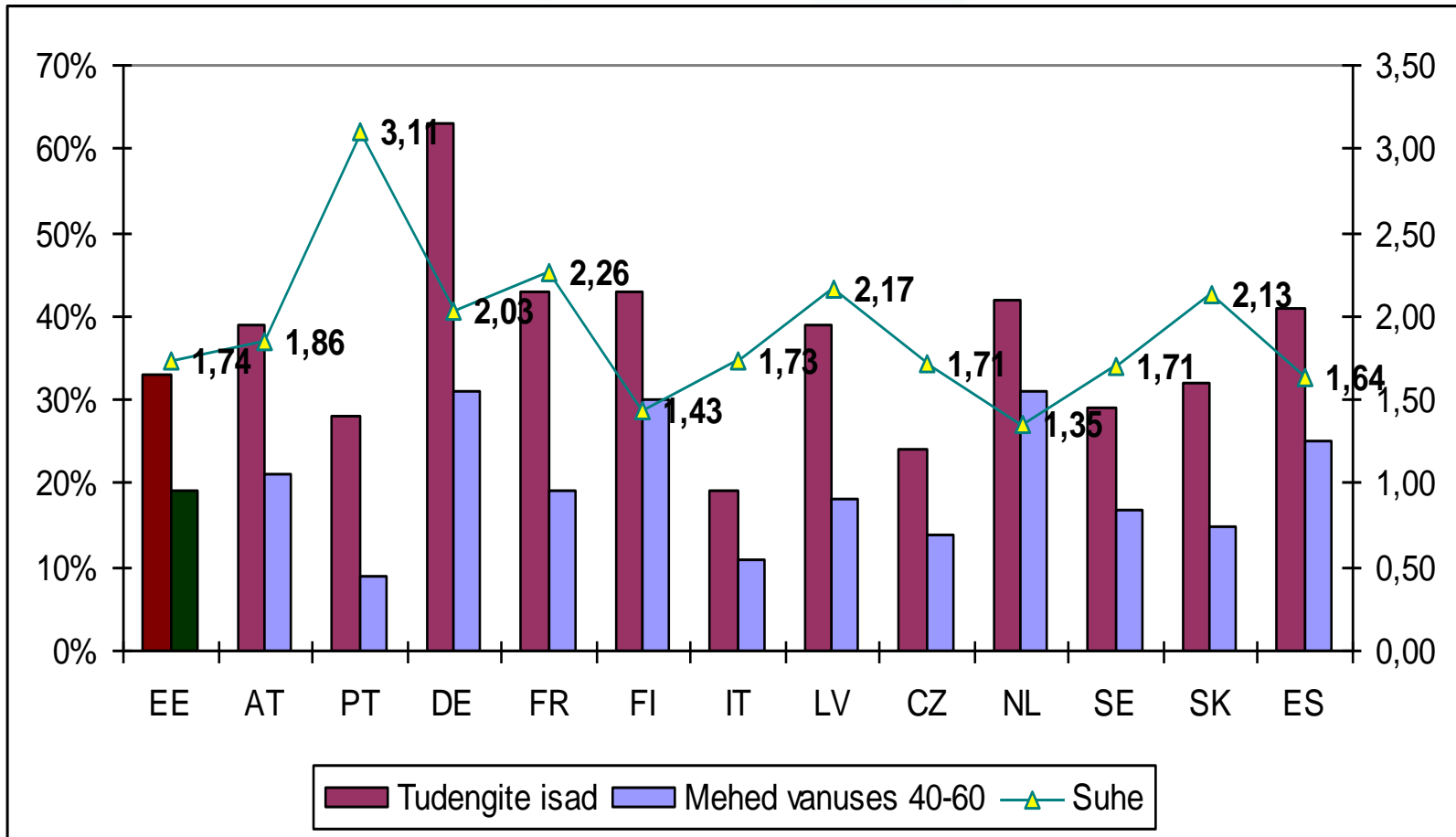
- Piiratud rahvaarvu tingimustes on kriitilise tähtsusega iga inimese võimete maksimaalne ärakasutamine
- Riigi jätkusuutlikkus, konkurentsivõime ja teadmispõhise majanduse poole püüdlemine
- Ressursside, sh inimressursi parimal moel kasutamine
- Sotsiaalne mobiilsus
- Ühiskonna liikmete teadmiste ja oskuste taseme tõus
- Mitmekülgne ning kaasaegne õpikeskkond

- Iga inimese potentsiaali parima kasutamise põhimõtet tuleb eristada ideest, et kõik inimesed peaksid ühiskonnas omandama kõrghariduse

Kuidas mõõta?

- Kõrgharidussüsteemi ligipääsetavuse taset hinnatakse tihti selle järgi, mil määral peegeldab üliõpilaskond oma karakteristikutelt riigi rahvastikku (näiteks vanemate haridustase, ametijärk, majanduslik olukord, elukoht, rahvuslik kuuluvus)
- Avatuimate kõrgharidussüsteemidena ehk kõrgharidusvõimaluste võrdväarsusega erinevate sotsiaalsete näitajate poolest paistavad silma Holland, Soome ja Šotimaa (Eurostudent , 2008).

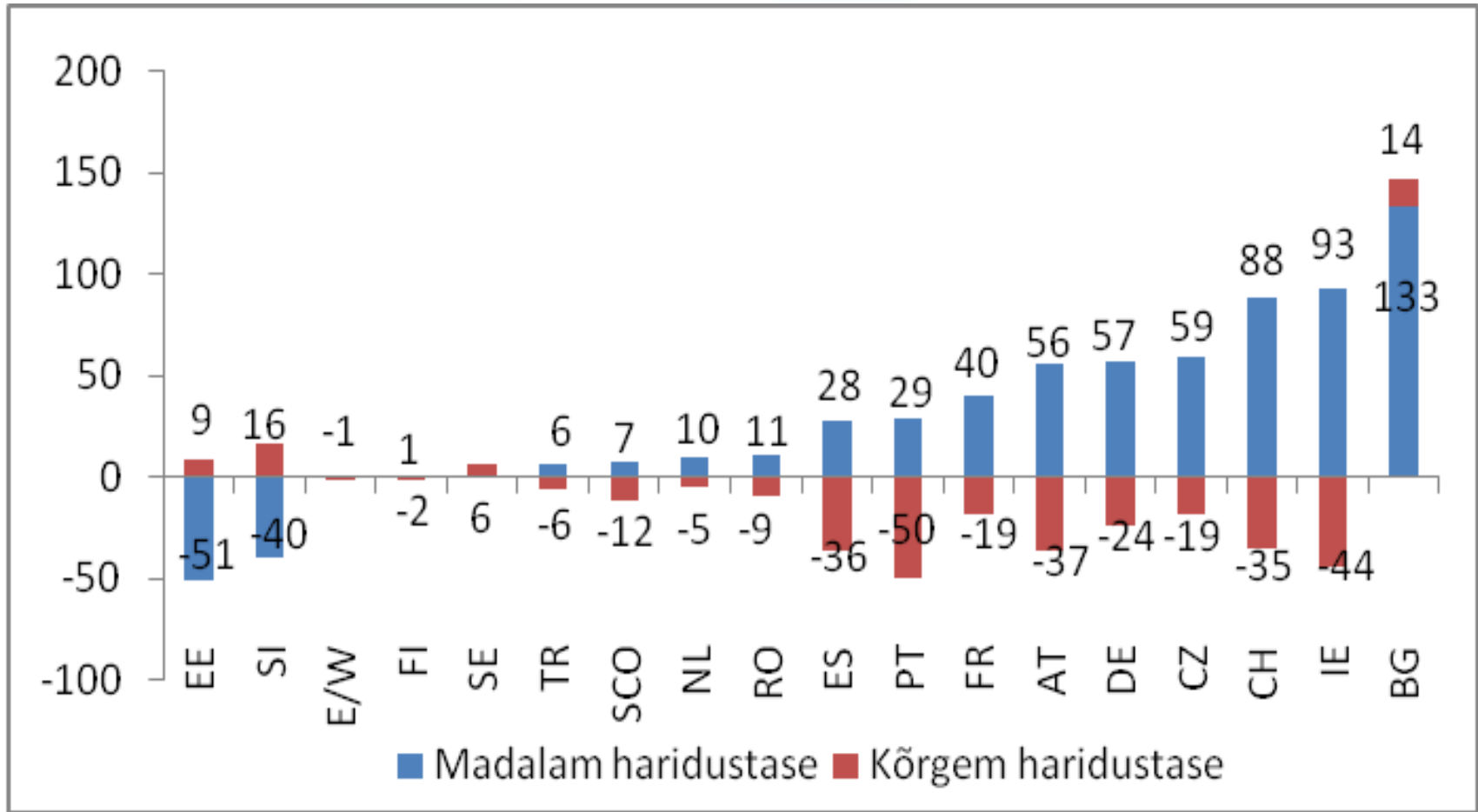
Kõrgharidusega üliõpilaste isade osakaal võrrelduna kogurahvastikuga (40-60-aastased mehed) (Eurostudent, 2008)

Kõrge sotsiaal-majanduslik staatus annab eelise

- Eestis kahaneb madala sotsiaalmajandusliku staatusega kõrgkooli lõpetanute osakaal 25-44-aastaste õppijate seas (Sama trend ka Tšehhis, Ungari ja Slovakkias) (European Commission, 2009)
- Kõige madalama sotsiaalmajandusliku staatusega üliõpilaste osakaal tudengkonnas väga väike (5%) (European Commission, 2009)
- Saavutuspõhise õppetoetuste süsteemiga eristub Eesti (sarnaselt Sloveeniale) selgelt teistest Euroopa riikidest, kus toetuste maksmisel arvestatakse suuremal määral üliõpilaste vajadusega või osutatakse finantsilist abi kõigile tudengitele

Riiklik toetus üliõpilastele lähtuvalt sotsiaal- majanduslikust taustast (isa haridustase), erinevus keskmisest % (Eurostudent, 2008)

Uuring “Õiglane ligipääs kõrgharidusele Eestis”

- Praxise uuring EÜLile programmi Primus raames
- Üliõpilaste sotsiaal-majandusliku olukorra küsitluse põhjal, 2007/08.õ.a.
- Valim 2688 üliõpilast
- Uuring valmimisel

Sotsiaal-majandusliku tausta seos riigieelarvelisel kohal õppimisega

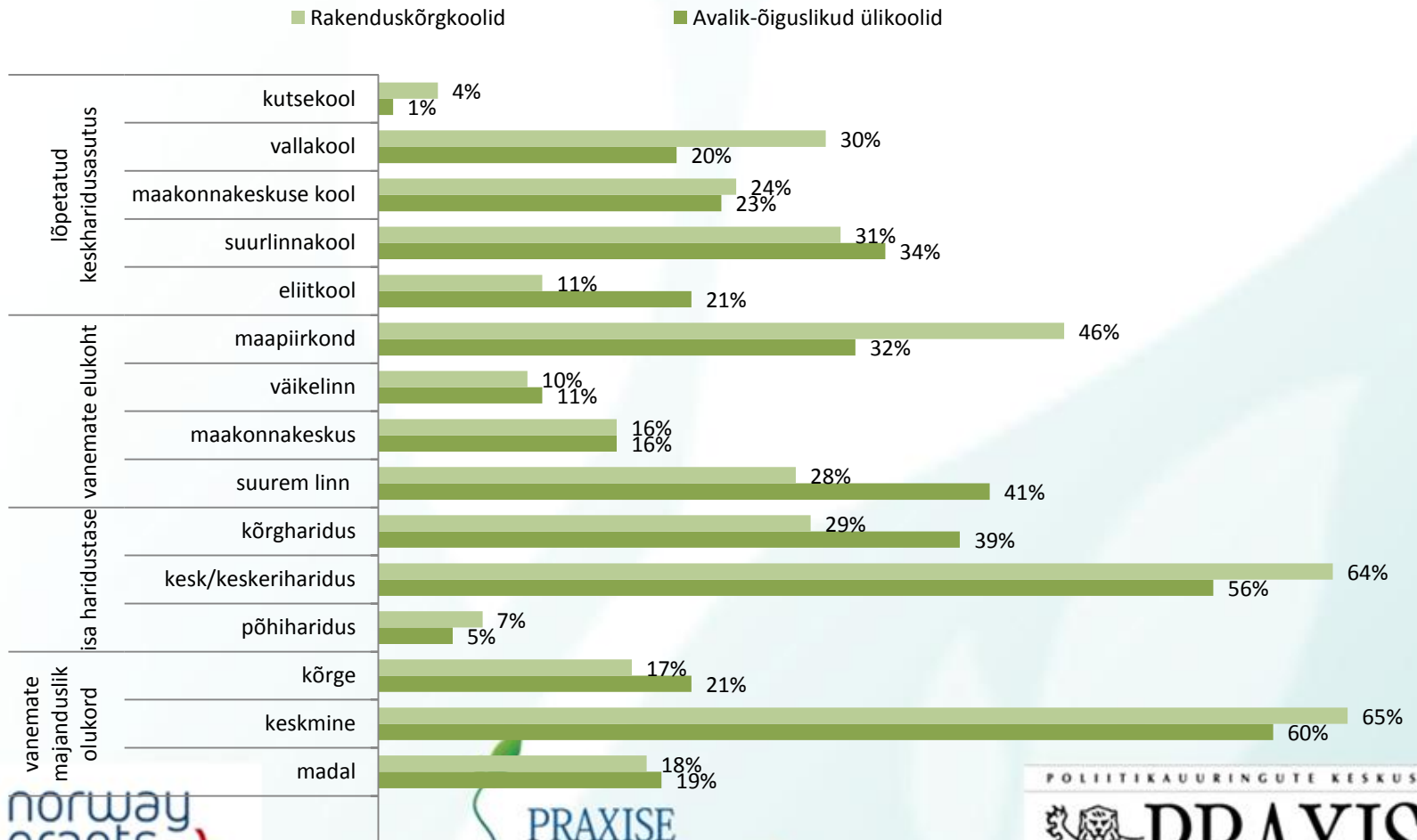
Riigieelarvelisel kohal õpib

- kõrgharidusega isaga perest üliõpilane 5% suurema tõenäosusega kui madalama haridustasemega isaga perest pärit üliõpilane;
- eliitgümnaasiumi lõpetanu 5% suurema tõenäosusega kui mujal keskhariduse omandanud;
- vene rahvusest üliõpilane 8% väiksema tõenäosusega kui eesti rahvusest üliõpilane.

- Ei ole erinevusi õppemaksu osas pere majandusliku olukorra lõikes.

Kõrgkoolid eristuvad üliõpilaste tausta põhjal

Eesti üliõpilaskond avalik-õiguslikes ülikoolides ja rakenduskõrgkoolides tausta lõikes 2008/09 õ.a.

Mida näitab praegune olukord?

- Eesti kõrgharidusvõimaluste analüüs näitab mitmeid erinevusi võimendavaid tendentse
- Lävendipõhine sisseastumissüsteem, mis täiendavate vastuvõtutingimuste puudumisel on üsna jäik, annab kandva rolli eelnevale haridusteele
- Kõrghariduse hea kättesaadavus ning kvaliteet üheaegselt?

Võrdväärse kõrghariduspoliitika lahendused teistes riikides

- Kõrgkoolidele eraldatakse lisaraha madala sotsiaalmajandusliku staatusega tudengite tarvis (Austraalia, Belgia, Horvaatia, Uus-Meremaa ning Suurbritannia)
- Spetsiaalsed finantsinitsiatiivid kõrgharidusvõimaluste võrdväärsemaks muutmise strateegia ning ligipääsu laiendamiseks (Iirimaa)
- Abiraha ja stipendiumid kõrghariduses ebaproportsionaalselt vähem esindatud gruppidele üliõpilastele (Poola, Tšehhi, Jaapan, Austraalia, Šotimaa)
- Üliõpilaste vajadustest lähtuvad õppetoetuste süsteemid
- Kõigile tudengitele makstakse õppetoetust võrdselt (Põhjamaad, Holland, Šotimaa)

Kõrgharidusvõimaluste võrdväarsuse sisu vajab kokkuleppimist

- Täna ei ole selget arusaama, mis on kõrgharidusvõimaluste võrdväarsuse sisu
- Samuti ei ole selge, missuguse on tegevuskava ning poliitikameetmed kõrgharidusstrateegias deklareeritud eesmärkide elluviimiseks
- Missugust rolli ja väärtust näeb riik kõrgharidusvõimaluste võrdväärsemaks muutmisel

Kokkuvõtteks

- Kõrghariduse massiliseks muutumine on näiliselt suurendanud ligipääsu kõrgharidusele, kuid päritolust tingitud ebavõrdne ligipääs kõrgharidusele on säilinud
- Eestis on kõrgharidusvõimaluste võrdväärsus seatud eesmärgiks, aga puudub konkreetne kokkulepitud sisu ja selged sammud selle elluviimiseks
- Eesti kõrgkoolide tudengkond jaotub tausta põhjal eristudes kaheks osaks avalik-õiguslike ülikoolide ning rakenduskõrgkoolide vahel
- Eesti paistab silma saavutuspõhise õppetoetuste süsteemiga, mis ei arvesta toetuse saaja vajadustega.

Aitäh!

eve.magi@praxis.ee

